

รายการอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิถีวิทยาการศึกษาสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2541.
- กอบศักดิ์ ภูตระกูล. บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการมีภูมิคุ้มกันในตัว. เอกสารประกอบโครงการพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546.
- กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2543.
- กังสกล อยู่เย็น. พอวัตรชุมชนบ้านเป็ดในภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- กาญจนา บุญเรือง. การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมโน้ตค้นด้านเศรษฐกิจแบบพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2542.
- คณะศึกษาศาสตร์ศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. ความฝันของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด, 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2527.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง. การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2532.
- ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. พัฒนาชนบทยั่งยืนสำหรับสาขาเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, 2544.
- ชีรวัดน์ นิเจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู, 2528.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. 2543
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. แนวคิดเชิงทฤษฎีและบททดลองเสนอเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน. หนึ่งคร้วเรือน
สองวิถีการผลิต ทางออกวิกฤตเศรษฐกิจไทย, เศรษฐศาสตร์การเมือง ฉบับที่ 6, 2541.
- ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย. หักเศรษฐกิจเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ฝ่ายการพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2529.
- ทรงชัย ดิยานนท์. การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิด
เศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิตการบริหารและ
นโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- ทองใหญ่ อัยยะวรากุล. บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับความพอประมาณ. เอกสาร
ประกอบโครงการพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
2546.
- ทับทิม วงศ์ประยูร. เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสารการพิมพ์,
2542.
- ทิสนา แจมมณี. การปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กด้วยกิจกรรมการสอนตามหลักการ
เรียนรู้ด้านจิตพิสัย. วารสารวิชาการ. 3, 3 (มีนาคม 2543) : 2-20.
- ธำรงค์ อุคมไพจิตรกุล. จุลเศรษฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วีระฟิล์มและ
ไอเท็กซ์ จำกัด, 2542.
- ธำรงค์ อุคมไพจิตรกุล และคณะ. เศรษฐศาสตร์พอเพียง. กรุงเทพฯ : พัฒนาคุณภาพวิชาการ,
2544.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. ชุดวิทยานิพนธ์ทางการศึกษานอกโรงเรียน เล่มที่ 4 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ
การวิจัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชาชน, 2538.
- นภาพร หะวานนท์. องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. เอกสารประกอบการสัมมนา
โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน เล่มที่ 1. ส่วนที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.
- นราทิพย์ ชูดวงศ์ และคณะ. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, 2541.
- นิยพรรณ วรณศิริ. มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหมิตรออฟเซต, 2536.
- ประเวศ ะลี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม.
กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2542.
- ประเวศ ะลี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม.
กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2541.

- ปรีชา พรหมมา. การวิเคราะห์รายได้ของเกษตรกรจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบ
พอเพียงในจังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2536.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2542.
- พระบรมราชาوات. พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยขอนแก่นในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วันพฤหัสบดีที่ 20 ธันวาคม 2516.
- พระบรมราชาوات. พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในพิธีพระราชทานปริญญา
บัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. วันพุธที่ 19 กรกฎาคม 2517.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันพุธที่ 4 ธันวาคม
2517.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันพุธที่ 4 ธันวาคม
2534.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันพุธที่ 4 ธันวาคม
2539.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันพฤหัสบดีที่ 4
ธันวาคม 2540.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม
2541.
- พระราชดำรัส. พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิม
พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต. วันพุธที่ 23 ธันวาคม
2542.
- พิทยา ว่องกุล. รั่ววิกฤตโลกปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยธรรมศาสตร์, 2542.

- พิทยา ว่องกุล. การศึกษารัฐกิจชุมชนภาคใต้ กรณีชุมชนไม้เรียง ชุมชนต้นแบบธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนยางพารา. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง รัฐกิจ-อุตสาหกรรมชุมชนในยุทธศาสตร์ใหม่ของภาคใต้, 2539.
- ภูมิธรรม เวชชชัย. บทบาทองค์กรอาสาสมัครเอกชนในการสร้างสถาบันชุมชนเพื่อการพัฒนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ยศ สันติสมบัติ. ความหลากหลายของชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2542.
- ยศ สันติสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์, 2538.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. อยู่กินอย่างไร ไม่ให้เดือดร้อน. แหล่งที่มา: <http://www.dpu.ac.th/idee/>
- วิทย์ วิศวเวทย์. จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.
- วิชนี ศิลตระกูล. การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- วิชัย ศุภกพันธ์. บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับความมีเหตุผล. เอกสารประกอบการพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจ่านงค์ แรกพินิจ. รายงานการศึกษาวิจัย บทบาทของชุมชนกับการศึกษาเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ท.ป., ม.ป.ป)
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). มติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง : รายงานการสัมมนา วันที่ 17 ธันวาคม 2542. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2544.
- ศิริ ผาสุก. กลุ่มเกษตรกร องค์กรประชาชนอันเป็นรากฐานแห่งประชาธิปไตย (กรณีของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านเจนิยง). กรุงเทพฯ : สังคมพัฒนา, 2526.
- ศิริกุล คำรงมณี. เศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตแบบพุทธ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- สมชัย จิตสุชน. พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI ประจำปี 2542, 2542.

- สมภพ มานะรังสรรค์. เศรษฐกิจชนบทไทย : วิธีการผลิตและการตลาดของภาคเกษตรกรรมไทย
ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. ความพอเพียงกับการอยู่รอดของสังคมชนบทไทย : กรณีหมู่บ้านภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ :
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- สมศรี จินะวงษ์. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ใน
ชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงกับวงจร PDCA. เอกสารประกอบการอบรม
ผู้บริหาร. (เอกสารอัดสำเนา), 2543.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมเรื่อง
การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2539.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.
- สุนันทา โชติเสถียร. การวิจัยเศรษฐกิจชุมชนการเกษตรพึ่งตนเองด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านชุมชน
คลองผู้ใหญ่อุปถัมภ์ (ชุมชนเกษตรรุ่งเรืองทรัพย์). สถาบันราชภัฏ, 2545.
- สุนน อมรวินวัฒน์. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. มติชนราย
สัปดาห์ ฉบับที่ 6 (5 ธันวาคม 2541) กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. บรรยายพิเศษ, 14 มิถุนายน 2542.
- สุเมธ เมธาวิทยากุล. ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2534.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.
กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, (ม.ป.ป.)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.... ประเด็นปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2541.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ดัชนีชะงักงันไทย** บุคคลที่พึ่งประสงค์และความจำเป็นพื้นฐานของคนไทย เป้าหมายภายใน พ.ศ. 2545 และเครื่องชี้วัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2526.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **กรอบแนวคิดทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด พ.ศ. 2540-2544**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2544.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **สมุดบันทึกเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร, 2548
- เสน่ห์ จามริก. **เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง “ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 1999-2000” ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ 11-16 มกราคม 2542.
- โสภณ สุภาพงศ์. **เดมออนฟาร์ม เส้นทางการศึกษาแนวเศรษฐกิจพอเพียง**. สฤตไทย 45 (15 มิถุนายน 2542) : 70-71.
- อรสุดา เจริญรัตน์. **การเกิดขึ้น การดำรง และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2543.
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา. **ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI ประจำปี 2542, 2542.
- อภิชัย พันธเสน. **พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรค**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.

- อภิชัย พันธเสน. แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ : มุลนิธิภูมิปัญญา, 2539.
- อภิชัย พันธเสน. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ตามความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI ประจำปี 2542, 2542.
- อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วัตนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2544.
- อัญญา สุวรรณศรีนนท์. ทฤษฎีใหม่ : แนวทางสู่การดำเนินชีวิตบนพื้นฐานทางเกษตรกรรมในภาคชนบทยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัย London school of Economics, 2544.
- อัมพร วิจิตรพันธ์ และอัญชลี ค้อคงคา. เศรษฐศาสตร์การศึกษาและการวางแผนกำลังคน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- อำพล เสนาณรงค์. ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการของสถาบันวิจัยพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาสู่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. โครงการกิติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษากับชุมชน กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปลนพริ้นติ้ง จำกัด, 2540.
- อุทุมพร จามรมาน และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับนิสิต นักศึกษาคูในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร : คุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ពាក្យស្នើសុំ

ภาคผนวก ก
ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

กรณีที่ 1 : ชุมชนพอเพียง 1

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 พื้นที่และอาณาเขต ชุมชนพอเพียง 1 เป็นชื่อเรียกรวมของตำบลหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน มีระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 7 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 75 กิโลเมตร

ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 22,220 ไร่ หรือร้อยละ 7.67 ของพื้นที่อำเภอ แบ่งเป็นพื้นที่ราบประมาณ 13,320 ไร่ หรือร้อยละ 59.94 และเป็นพื้นที่ภูเขาประมาณ 8,900 ไร่ หรือร้อยละ 40.06 โดยมีพื้นที่สำหรับทำการเกษตรประมาณ 19,750 ไร่ ทำปศุสัตว์ประมาณ 2,600 ไร่ พื้นที่แหล่งน้ำประมาณ 190 ไร่ และพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 3,800 ไร่

1.2 ประชากร ประชากรในชุมชนปัจจุบัน มีการผสมผสานระหว่างสองชาติพันธุ์ กล่าวคือ ส่วนหนึ่งเป็นคนที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษผู้บุกเบิกชุมชน และอีกส่วนหนึ่งเป็นคนเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในช่วงการสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ จากการสำรวจของสถานีอนามัยในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2547 พบว่า มีครัวเรือน 1,593 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งหมด 7,697 คน เป็นเพศชาย 3,714 คน เป็นเพศหญิง 3,983 คน

ประชากรทั้งหมดของชุมชนนับถือศาสนาพุทธ มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมีระดับอายุเฉลี่ย 36 ปี ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ รับจ้าง เลี้ยงสัตว์ และทำนา ยกเว้นประชากรที่อยู่ในเขตเทศบาล ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขาย และทำธุรกิจ ประชากรในชุมชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีประมาณ 82,000 บาท ซึ่งมาจากหลายช่องทาง โดยรายได้หลักจะมาจากการทำสวนยางพารา ที่ในชุมชนมีประชากรประกอบอาชีพนี้ 525 ครัวเรือน มีผลผลิตรวมทั้งหมด 6,402 ตันต่อปี รายได้รองลงมา คือ จากการทำสวนผลไม้ เช่น มังคุด ทุเรียน และเงาะ มีประชากรประกอบอาชีพนี้ 1,081 ครัวเรือน รายได้อันดับสามมาจากการรับจ้างประเภทแรงงานฝีมือและรับจ้างทั่วไป มีประชากรประกอบอาชีพนี้ 365 ครัวเรือน รายได้อันดับสี่มาจากการเลี้ยงสัตว์ มีประชากรประกอบอาชีพนี้ 435 ครัวเรือน และรายได้อันดับห้ามาจากการทำนา มีประชากรที่ประกอบอาชีพนี้ 501 ครัวเรือน ได้ผลผลิตรวมทั้ง 2,012 ตันต่อปี (สำนักงาน

เกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2546: 4-5) ซึ่งทั้ง 5 อาชีพหลักเหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของเกือบทุกครัวเรือนที่จะต้องทำควบคู่กัน ไปเพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อเป็นรายได้เสริมสำหรับค่าใช้จ่ายตลอดทั้งปี

1.3 การคมนาคมและการสื่อสาร การคมนาคมภายในชุมชนและระหว่างตำบลสามารถทำได้โดยสะดวกทั้งทางรถไฟและรถยนต์ เนื่องจากมีทางรถไฟตัดผ่านพื้นที่ชุมชนรวมระยะทาง 5 กิโลเมตร และมีสถานีรถไฟตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งมีถนนลาดยาง 4 สาย ถนนคอนกรีต 3 สาย และถนนลูกรัง 14 สาย ซึ่งมีรถยนต์โดยสารและรถจักรยานยนต์รับจ้างของชาวบ้านวิ่งรับส่งระหว่างตลาดและตัวอำเภอตลอดทั้งวัน หรืออาจใช้บริการรถยนต์โดยสารประจำทาง ที่จอดในอำเภอเพื่อเดินทางไปยังตัวจังหวัดได้

การติดต่อสื่อสารในชุมชนสามารถทำได้อย่างสะดวก เนื่องจากมีการจัดตั้งสถานีโทรคมนาคมบนภูเขา ในชุมชนจึงสามารถรับสัญญาณโทรศัพท์มือถือได้ดี และมีบริการตู้โทรศัพท์สาธารณะจำนวน 9 ตู้ กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน

1.4 แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนมีแหล่งน้ำหลักที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี จำนวน 3 แห่ง คือ แม่น้ำ ซึ่งไหลผ่านพื้นที่ 3 หมู่บ้าน รวมระยะทาง 12 กิโลเมตร อ่างเก็บน้ำ ขนาดเนื้อที่ 20 ไร่ ซึ่งสร้างโดยกรมชลประทาน และหนองน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีอ่างเก็บน้ำ ฝายขนาดเล็ก บ่อน้ำดิน บ่อน้ำบาดาล และประปาหมู่บ้านกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งในฤดูแล้ง บางหมู่บ้านจะได้รับผลกระทบจากขาดแคลนน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค และบางพื้นที่ยังประสบกับปัญหาสารปนเปื้อนในน้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากตะกอนจากการทำเหมืองแร่ขี้ผึ้งของบริษัทเอกชนในพื้นที่ด้วย

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน คือ ทรัพยากรแร่ โดยเฉพาะแร่วูลเฟรม (Wolframite) ที่พบบริเวณภูเขาสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น เครื่องจักรกล หัวเจาะเจาะ หรือทำโลหะผสมเป็นส่วนประกอบของกระสุนปืนได้ และแร่ขี้ผึ้ง (Gypsum) ที่มีการขุดพบในพื้นที่ 2 หมู่บ้าน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตปูนซีเมนต์ได้อีกด้วย นอกจากนี้ ชุมชนยังมีทรัพยากรจากป่าไม้บนภูเขา ซึ่งแต่เดิมมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า แต่ได้ถูกทำลายไปจากเหตุการณ์วอดภัยปี พ.ศ. 2505 การเกิดไฟไหม้ในฤดูแล้ง และการบุกรุกเข้าไปจับจองพื้นที่เพื่อทำสวนยางพาราของคนในชุมชน ปัจจุบันสภาพพื้นที่ป่าบริเวณภูเขาของชุมชนจึงเหลือแต่บริเวณที่ลาดชัน ขาดความอุดมสมบูรณ์ และต้องการการอนุรักษ์ฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน

1.5 การปกครอง ชุมชนแบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน และมีรูปแบบการปกครอง 2 รูปแบบ คือ

1. เทศบาลตำบล มีเขตการปกครองจำนวน 2 หมู่บ้าน
2. องค์การบริหารส่วนตำบล มีเขตการปกครองจำนวน 8 หมู่บ้าน

แต่ละหมู่บ้านจะอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งบางหมู่บ้านยังคงมีลักษณะของการผูกขาดทางอำนาจ กล่าวคือ มีการดำรงตำแหน่งจนกระทั่งเกษียณหรือเสียชีวิตจึงจะเปลี่ยนเป็นคนอื่นได้ ในขณะที่บางหมู่บ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำบ่อยครั้ง ส่วนตำแหน่งกำนัน ชุมชนมีกำนันประจำตำบลมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน 8 ท่าน โดยผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านในยุคแรก “จะเป็นผู้อาวุโสในชุมชนที่กว้างขวางและรอบรู้เรื่องการทำมาหากิน มีญาติพี่น้องมาก เป็นคนดีมีศีลธรรม สามารถระดมกำลังของลูกบ้านเพื่อทำกิจกรรมส่วนรวมได้” (สัมภาษณ์ผู้อาวุโส) ผู้นำในยุคแรกจึงเปรียบเสมือนเสาหลักที่พึ่งพิงของชุมชนในด้านความคิดและความเป็นธรรม ต่อมาเมื่อรัฐเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น บทบาทของผู้นำจึงได้ขยายวงกว้างขึ้นในแง่ของการเป็นตัวแทนรัฐ เช่น การรับแจ้งเกิดและตาย การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การประสานงานและเป็นแกนนำสำคัญในการนำเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ผู้นำชุมชนในช่วงหลัง จึงตกอยู่ในกลุ่มที่ชาวบ้านทั่วไปมีความเห็นว่า “เป็นคนที่มีความรู้ดี มีการศึกษา และมีความสามารถในการติดต่อภาครัฐ” (สัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนยาง) เป็นหลัก

1.6 การถือครองทรัพย์สิน พื้นที่ในชุมชนทั้งหมดมีการถือครองโดยชาวบ้านในชุมชนเอง โดยเอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน มีทั้งโฉนดที่ดิน น.ส. 3 ก ภ.บ.ท.5 ส.ค.1 สปก. และใบจับจองชุมชนได้แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนออกเป็น ที่สำหรับปลูกบ้าน ที่นา ที่สวนยางพารา ที่สวนผลไม้ ที่เลี้ยงสัตว์ แหล่งน้ำ ที่ทำเหมืองแร่ ที่ค้าขาย และที่สำหรับสาธารณประโยชน์

ในอดีต ชาวบ้านในชุมชนนิยมอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่มักจะแบ่งที่ดินทำกินให้ลูกส่วนหนึ่ง และเมื่อได้ผลผลิตแล้วลูกจะต้องแบ่งผลผลิตหรือรายได้ตอบแทนให้กับพ่อแม่ส่วนหนึ่งพอเป็นพิธี ที่ดินจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของลูกอย่างสมบูรณ์เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตไปแล้ว ในปัจจุบันพ่อแม่มักจะยกที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์ของลูกโดยสมบูรณ์เมื่อลูกแต่งงาน โดยผู้นำชุมชนท่านหนึ่งได้ให้เหตุผลว่า “ลูกจะได้เป็นอิสระในการเลือกประกอบอาชีพ และมีทุนสำรองในการสร้างครอบครัวของตนเองให้มั่นคงต่อไป” (สัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้นำ) จึงส่งผลให้จำนวนผู้ที่ครอบครองที่ดินขนาดใหญ่ในชุมชนลดลง และลักษณะครอบครัวในปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น

1.7 การศึกษา ชุมชนมีวัดจำนวน 2 แห่ง สำนักสงฆ์ 1 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง และสถานศึกษาจำนวน 8 แห่ง กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน โดยแบ่งได้เป็น สถานศึกษาระดับเด็กเล็ก จำนวน 2 แห่ง สถานศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 6 แห่ง และสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 แห่ง

ในอดีต การเรียนหนังสือในชุมชนยังจำกัดอยู่ในวงแคบเฉพาะเด็กผู้ชายที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะดีเท่านั้น เมื่อเด็กอายุประมาณ 10 ขวบ จะถูกส่งตัวไปเรียนกับสมภารที่วัดให้พออ่านออกเขียนได้ ถ้ามีความสามารถพอไปได้ พ่อแม่ก็จะให้บวชเรียนต่อ เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทางธรรม โดยเฉพาะความรู้ด้านคณาอาคม พิธีกรรม และไสยศาสตร์ ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่าสามารถป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้ายหรือภูตผีในป่าได้ หากเป็นผู้หญิงก็จะให้เรียนรู้จากงานบ้านงานเรือนเท่านั้น

ต่อมา เมื่อระบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนโดยภาครัฐได้แพร่หลายเข้ามาในชุมชน การศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันสงฆ์จึงเริ่มลดความนิยมลงไป คนในชุมชนเริ่มมีค่านิยมในการส่งลูกเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมากขึ้น เนื่องจากมีความคิดว่า โรงเรียนและการได้รับการศึกษาในระดับสูงจะสามารถช่วยเหลือสถานะทางสังคม “ให้เป็นเจ้าคนนายคน แลยังมีโอกาสทำงานได้ เงินเยอะ ๆ โดยไม่ต้องมาลำบากลำบากเหน็ดเหนื่อยอย่างคนรุ่นพ่อแม่ด้วย” (สัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนยาง) ชาวบ้านในชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการเรียนของลูกหลาน และพยายามอย่างหนักที่จะส่งให้ลูกหลานเรียนให้สูงสุดเท่าที่จะสูงได้ ดังคำที่ชาวบ้านคนหนึ่งบอกว่า “บางทีก็ไม่รู้หรอกว่ามันเรียนอะไร แต่จะส่งให้มันเรียนสูงที่สุดเท่าที่เรามีปัญญาส่งได้” โดยชาวบ้านบางคนที่มีฐานะดีหรือให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกหลานมาก มักจะนิยมส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนอำเภอหรือจังหวัด มากกว่าที่จะสนับสนุนให้ลูกหลานเรียนในโรงเรียนชุมชน โดยมีเหตุผลว่า “มาตรฐานของโรงเรียนในชุมชน ผู้โรงเรียนในตัวเมืองไม่ได้” (สัมภาษณ์ครู)

นอกจากนี้ อาชีพทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ในชุมชนยังเป็นอาชีพที่ไม่มีความมั่นคง เนื่องจากผลผลิตยางพารามักจะแปรผันตามสภาพดินฟ้าอากาศ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน ประกอบกับราคายางพารามักจะมีความผันผวนตามภาวะเศรษฐกิจโลกอยู่เสมอ การส่งลูกหลานให้ได้รับการศึกษาในระดับสูง จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่า จะทำให้ลูกหลานได้รับโอกาสที่ดีในการประกอบอาชีพที่มั่นคง โดยเฉพาะการเข้ารับราชการที่มีความมั่นคงในอาชีพสูงและมีระบบสวัสดิการที่ดี ดังคำกล่าวของชาวบ้านคนหนึ่งว่า “เรียนสูง ๆ แล้ว จะได้ไปทำงานแบบอื่น ที่มีรายได้ที่มั่นคงกว่ากรีดยาง ยิ่งถ้าจบแล้ว รับราชการ ได้ก็ยิ่งดี เพราะ

พ่อแม่ป่วยเราก็เบิกได้หมด” (สัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนยาง) ซึ่งคำนิยามดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในชุมชนรุ่นหลังออกไปเรียนและทำงานภายนอกชุมชนมากขึ้น

กรณีที่ 2 : ชุมชนพอเพียง 2

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 พื้นที่และอาณาเขต ชุมชนพอเพียง 2 เป็นชื่อเรียกของหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี มีระยะห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 10 กิโลเมตร

ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมด 350 ไร่ โดยสภาพพื้นที่ของชุมชนเป็นที่ลุ่มมีลักษณะเหมือนกัน กระทะ และจะมีน้ำท่วมอยู่เสมอในฤดูน้ำหลาก พื้นที่ระหว่างชุมชน ไปจนถึงแม่น้ำมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายคลื่น ส่วนที่สูงจะเป็นป่าปกคลุมด้วยไม้พุ่มและไม้เลื้อย ส่วนที่ต่ำจะเป็นคลองน้ำธรรมชาติที่เรียกกันว่า บึง ซึ่งบางบึงจะมีน้ำท่วมขังตลอดปี ส่วนพื้นที่ริมแม่น้ำนั้น จะเป็นป่าละเมาะ ป่าทาม และป่าตะแบกน้ำ ส่วนพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนจะอยู่ถัดจากริมแม่น้ำเข้าไป ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่หลัก 4 ส่วนด้วยกัน คือ

1. เขตพุทธสถาน เป็นเขตที่พักและปฏิบัติธรรมของสมณะ สิกขมาตุ และคนวัด ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ โบสถ์สำหรับทำสังฆกรรมของสมณะ เรือนขนาดใหญ่สำหรับใช้เป็นที่สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น อาคารสี่ชั้นสำหรับใช้เป็นที่ฝึกอบรม รับประทานอาหาร สำนักงานธุรการ ห้องสมุด และเรือนขนาดใหญ่หลายลำสำหรับใช้เป็นที่พักของสมณะ สิกขมาตุ และคนวัด

2. เขตชุมชน เป็นเขตที่อยู่อาศัยของสมาชิกชุมชนและนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยบ้านพักอาศัยจำนวน 122 หลังคาเรือน และสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์สุขภาพ โรงครัวกลาง ร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ผลิตในชุมชนและจากเครือข่าย ห้องเครื่องมือ โรงช่างสำหรับซ่อมรถ โรงแยกขยะซึ่งเป็นจุดรวมขยะทั้งหมดจากชุมชนเพื่อแบ่งประเภทและจัดสรรไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ และศูนย์ปฏิบัติการไอ เอ็ม โอ (Indigenous Micro-Organism -IMO) ซึ่งทำการศึกษาคเพาะเชื้อจุลินทรีย์และการใช้ประโยชน์จากน้ำหมักชีวภาพในงานกสิกรรมธรรมชาติ

3. เขตกสิกรรม เป็นเขตที่ทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวและพืชสมุนไพรล้มลุก เนื่องจากพื้นที่ในชุมชนเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ซึ่งประสบภัยน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี จึงไม่อาจเพาะปลูกพืชยืนต้นและทำกสิกรรมต่อเนื่องระยะยาวได้ ชุมชนจึงได้ขยับขยายไปทำไร่นาสวนผสม ปลูกพืชสมุนไพร ผลไม้ และไม้ล้มลุกในพื้นที่ใกล้เคียงที่น้ำท่วมไม่ถึงในตัวอำเภอแทน

4. เขตอุตสาหกรรม เป็นเขตที่ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อใช้อุปโภคบริโภคภายในชุมชน และจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เข้าชุมชนทดแทนรายได้จากการทำกสิกรรมที่ชุมชนต้องขาดไปในชว่งนี้ทำวมประมาณ 1-3 เดือนของทุกปี ประกอบด้วยสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ โรงสีข้าวกล้อง ตลาดกลางผลผลิตทางการเกษตร ฐานโฉก โรงแหมพุดสมุนไพร โรงเย็บจักรอุตสาหกรรม โรงสมุนไพร โรงเพาะ และโรงแปรรูปถั่ว

1.2 ประชากร เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนแต่เดิมเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า ไม่มีคนอยู่อาศัย สมาชิกของชุมชนทั้งหมดจึงเป็นผู้ปฏิบัติธรรมที่มีความศรัทธาตามแนวทางของโศกที่ย้ายมาจากหลายพื้นที่ เช่น สันตโศก ปฐมโศก ศิระโศก ศาลีโศก และสีมาโศก โดยสมาชิกของชุมชนที่อยู่มาเป็นเวลานานนับตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนในปี พ.ศ. 2537 และอยู่มาจนกระทั่งปัจจุบันมีประมาณ 30 คน ซึ่งล้วนเป็นคนที่มิพื้นเพเดิมอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนยังมาจากญาติธรรมชาวโศกในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ยโสธร มุกดาหาร อุรธานี และสกลนคร เป็นต้น

จากการสำรวจข้อมูลในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ชุมชนมีบ้านพักอาศัยจำนวน 122 หลังคาเรือน และมีสมาชิกจำนวน 237 คน แบ่งเป็นชาย 89 คน และหญิง 148 คน โดยร้อยละ 47.25 มีอายุน้อยกว่า 18 ปี ร้อยละ 22.36 มีอายุระหว่าง 38-45 ปี ร้อยละ 13.52 มีอายุระหว่าง 19-37 ปี ร้อยละ 13.08 มีอายุระหว่าง 46-64 ปี และร้อยละ 3.79 มีอายุมากกว่า 64 ปี

ประชากรทั้งหมดของชุมชนนับถือศาสนาพุทธ จากการศึกษาพื้นฐานการศึกษาของประชากรในชุมชน พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีพื้นฐานการศึกษาในระดับประถมศึกษา กล่าวคือ ร้อยละ 48.52 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 28.27 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 16.03 มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป และร้อยละ 7.18 มีการศึกษาค่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลประชากรของชุมชนมักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนสามารถหมุนเวียนเคลื่อนย้ายไปอยู่ยังชุมชนอื่น ๆ ในเครือข่ายของชาวโศกได้แล้วแต่ความต้องการของแต่ละคน และขึ้นกับการตัดสินใจของหมู่สมณะ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 ประชากรที่อยู่ในชุมชน ประกอบด้วย สมณะ 11 รูป ลิกขามาคู 3 รูป ฆราวาสถือศีลแปด 43 คน และฆราวาสถือศีลห้า 180 คน

1.3 การคมนาคมและการสื่อสาร การเดินทางไปยังชุมชน สามารถทำได้โดยสะดวก เพราะชุมชนตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานีประมาณ 10 กิโลเมตรเท่านั้น สำหรับการเดินทางภายในชุมชนโดยทั่วไป ถนนทุกเส้นภายในชุมชนยังคงเป็นถนนดินลูกรัง สมาชิกในชุมชนจะต้องอาศัยการเดินทาง การขี่จักรยาน และการพายเรือเป็นหลัก ส่วนในฤดูฝน ที่มักเกิดน้ำท่วมสูงเป็นประจำทุกปี สมาชิกชุมชนจะอาศัยเรือพาย เรือยนต์ และเรือใหญ่ในการสัญจรเป็นหลัก ซึ่งในบางครั้ง จะมีการนำเรือที่หักทั้งหมดมาผูกติดกัน เพื่อให้สามารถเดินข้ามไปมาระหว่างเรือได้

การติดต่อสื่อสารภายในชุมชน นอกจากจะมีระบบเสียงตามสายโดยฝ่ายประชาสัมพันธ์เป็นตัวกลางในการประกาศข่าวสารข้อมูลที่สำคัญให้กับชาวชุมชนทราบทุกวันแล้ว ชุมชนยังมีการติดตั้งโทรศัพท์ภายในไว้ในจุดสำคัญต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถติดต่อประสานงานกันได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ เมื่อมีโทรศัพท์จากภายนอกเข้ามาถึงสมาชิกคนใดคนหนึ่ง ในชุมชน ก็จะมีการประกาศชื่อโดยระบบเสียงตามสาย และสมาชิกผู้นั้นก็จะสามารถโอนรับสายจากโทรศัพท์หลักได้ทันที

1.4 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่ทางทิศเหนือของชุมชนมีเขตติดต่อกับแม่น้ำ ในฤดูน้ำหลาก มักมีน้ำท่วมสูงในพื้นที่เสมอ ชุมชนจึงสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำสำหรับทำการเกษตรได้อย่างไม่ขาดแคลน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน คือ ทรัพยากรดิน ที่เป็นดินทรายคละกับดินนา ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำนาและทำสวน และเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำจืด นอกจากนี้ ยังมีพืชล้มลุกที่ขึ้นเองตามธรรมชาติบริเวณริมแม่น้ำ เช่น ต้นตะแบกน้ำ ต้นกระโดนน้ำ และผักบุ้ง ผักคะแยง สายบัว เป็นต้น

1.5 การปกครอง สมณะผู้ก่อตั้งชุมชนได้วางนโยบายในการปกครองไว้ว่า “ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของชุมชนให้ฆราวาสเป็นผู้บริหาร ส่วนสมณะเป็นที่ปรึกษา” (สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน) ดังนั้นสมาชิกในชุมชนทั้งหมดจึงอยู่ภายใต้การปกครองของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในชุมชน จำนวน 15 คน โดยแบ่งออกเป็น ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และกรรมการหมู่บ้าน 12 คน และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบริหารงานชุมชน จึงมีการแบ่งการบริหารปกครองชุมชน ออกเป็น 3 ฝ่ายหลัก คือ

1. ฝ่าย 3 อาชีพกู้ชาติ

1.1 ฝ่ายการกสิกรรมธรรมชาติ มีหน้าที่ควบคุมดูแลการทำนา การทำสวน การทำไร่ การปลูกเห็ด การเพาะชำ

1.2 ฝ่ายขยะวิทยาและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ควบคุมดูแลโรงแยกขยะ

1.3 ฝ่ายปุ๋ยหมักและจุลินทรีย์ มีหน้าที่ควบคุมดูแลการทำไอ เอ็ม โอ (Indigenous Micro-Organism -IMO) จุลินทรีย์จากการหมักขยะ จุลินทรีย์อื่น ๆ และปุ๋ยหมักธรรมชาติ

2. ฝ่ายเศรษฐกิจ

2.1 ฝ่ายอุตสาหกรรมชุมชน มีหน้าที่ควบคุมดูแลโรงผลิตแปรรูปยาสมุนไพร โรงแปรรูปสมุนไพร โรงสี และโรงจักรอุตสาหกรรม

2.2 ฝ่ายธุรกิจการพาณิชย์ มีหน้าที่ควบคุมดูแลร้านค้าภายในชุมชน ร้านค้าสหกรณ์บุญนิยม ร้านขายอาหารมังสะวิรัติ

3. ฝ่ายบริการ

3.1 ฝ่ายการบริหารและการปกครอง มีหน้าที่ควบคุมดูแลสำนักงาน ชุมชน ทะเบียนชุมชน ศาลาพิธีกรรม ผู้ปฏิบัติธรรม โฆษก ผู้จัดแสดงธรรม ระเบียบเรื่องราว ประสานงาน และประชาสัมพันธ์

3.2 ฝ่ายสวัสดิการชุมชน มีหน้าที่ควบคุมดูแลโรงครัว ศูนย์สุขภาพ สหกรณ์ปัจจัยสี่ และการตัดเย็บ

3.3 ฝ่ายการเงินและการบัญชี มีหน้าที่ควบคุมดูแลการเงิน งบประมาณ งบพิเศษ การเงินชุมชน และการบัญชี

3.4 ฝ่ายวิศวกรรม เทคโนโลยี และการพลังงาน มีหน้าที่ควบคุมดูแลช่างก่อสร้าง (อาคารสถานที่) ช่างยนต์ (ยานพาหนะ) ช่างอื่น ๆ (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) และห้องเครื่องมือ

3.5 ฝ่ายสื่อสารมวลชนสัมพันธ์ มีหน้าที่ควบคุมดูแลเครื่องขยายเสียง และห้องสมุด

3.6 ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม มีหน้าที่ควบคุมดูแลให้การศึกษาระดับประถม มัธยม อุดรศึกษา และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

1.6 การถือครองทรัพย์สิน คณะกรรมการหมู่บ้านท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า “ตามแนวคิดของชาวโศก ถือว่า ทรัพย์สินส่วนกลาง เช่น ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนทั้งหมดตามหลักศาสนา โภคิ แม้ว่าสมาชิกที่มีสิทธิ์ในการเช่าที่ดินทุกราย จะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างที่พักอาศัยเองก็ตาม แต่ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎของกองทัพธรรมมูลนิธิด้วย” (สัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้าน) กล่าวคือ กองทัพธรรมมูลนิธิจะถือสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด เจ้าของสิทธิ์เช่าที่ดินไม่มีอำนาจในที่ดินเป็นการส่วนตัว การขายต่อ การโอนสิทธิ์ หรือการให้เช่าที่อยู่อาศัยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน นอกจากนี้ ยังได้เล่าเพิ่มเติมว่า “มีกฎว่าบ้านที่ก่อสร้างในชุมชน จะต้องไม่ใช้ปูนซิเมนต์ และไม่มี

การติดตั้งไฟฟ้า ผู้ที่จะสร้างบ้านเรือนในชุมชนได้นั้น จะต้องถือศีล 5 ละอบายมุข และรับประทานอาหารมังสวิรัตด้วย” (สัมภาษณ์ชาวชุมชน)

1.7 การศึกษา รูปแบบการศึกษาในชุมชน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน จะยึดหลัก “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา” ซึ่งครูท่านหนึ่งได้เล่าว่า “ศีลเด่น หมายถึง การศึกษาตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า คือ หลักไตรสิกขาที่ประกอบไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นงาน หมายถึง รู้จักทำงานเป็น เลี้ยงชีวิตเป็น และมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการศึกษาที่ดี ชาญวิชา หมายถึง การรู้ในวิชาการต่าง ๆ ให้ทันโลก ช่วยตนเองได้ และช่วยสังคมได้” (สัมภาษณ์ครู) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1.1 โรงเรียนสัมมาสิกขาลัย จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้กับสมาชิกในชุมชนที่อยู่ในวัยเรียน

1.2 สัมมาสิกขาลัยวังชีวิต จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (อุดมศึกษา) ให้กับนักเรียนที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากชุมชนแล้ว และประสงค์จะศึกษาต่อในรูปแบบของการศึกษานอกโรงเรียน โดยเปิดหลักสูตรเพียงคณะเดียว คือ คณะพุทธชีวศิลป์

2. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติธรรมและการทำงานในชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีสติปัญญาและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ ซึ่งสิกขามาตุท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า “พวกเราเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการฟังธรรม การตรวจศีลของตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การประชุม เราได้รับความรู้จากการฟังบุคคลภายนอกที่มาให้ความรู้ การอ่านหนังสือพิมพ์ การดูสื่อวีดิทัศน์ การอ่านสิ่งพิมพ์ชาวอโศก ห้องเรียนของพวกเรากว้างมาก และมีหลักสูตรที่สอดคล้องไปกับการดำรงชีวิตประจำวัน” (สัมภาษณ์สิกขามาตุ)

กรณีที่ 3 : ชุมชนพอเพียง 3

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 **พื้นที่และอาณาเขต** ชุมชนพอเพียง 3 เป็นชื่อเรียกของหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดลำปาง มีระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 25 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 45 กิโลเมตร

ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 16,291 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ราบประมาณ 4,291 ไร่ หรือร้อยละ 26.34 และพื้นที่ภูเขาที่เป็นแหล่งค้ำน้ำประมาณ 12,000 ไร่ หรือร้อยละ 73.66 โดยมีพื้นที่สำหรับทำนาประมาณ 1,216 ไร่ ทำการเกษตรแบบผสมผสานประมาณ 40 ไร่ ปลูกผลไม้ประมาณ 200 ไร่

ปลูกพืชไร่ประมาณ 68 ไร่ เลี้ยงปลาประมาณ 17 ไร่ บ้านพักอาศัยประมาณ 50 ไร่ และเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์หรือที่พื้นที่ว่างเปล่าประมาณ 2,700 ไร่

1.2 ประชากร ประชากรในชุมชนปัจจุบัน ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเครือญาติใกล้เคียงกันที่อพยพมาจากอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง จากการสำรวจของคณะกรรมการหมู่บ้านในเดือนกันยายน พ.ศ. 2547 พบว่า มีครัวเรือน 154 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งหมด 666 คน เป็นเพศชาย 321 คน เป็นเพศหญิง 345 คน โดยร้อยละ 25.41 มีอายุระหว่าง 30-44 ปี ร้อยละ 22.22 มีอายุระหว่าง 45-59 ปี ร้อยละ 21.92 มีอายุระหว่าง 15-29 ปี ร้อยละ 16.35 มีอายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 14.1 มีอายุระหว่าง 0-14 ปี

ประชากรทั้งหมดในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อเรื่องการเคารพผี โดยจะนับถือผีป่าและผีบ้าน รวมทั้งมีพิธีการเช่นไหว้ผีในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ จากการศึกษาพื้นฐานการศึกษาของประชากรในชุมชนพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนมีพื้นฐานการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและระดับอนุปริญา กล่าวคือ ร้อยละ 47.44 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับอนุปริญา ร้อยละ 42.04 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 20.42 มีการศึกษาระดับปริญาตรี และร้อยละ 0.75 มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญาตรี

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ และสลัก หางของป่า และรับจ้างทั่วไป และมีประชากรส่วนหนึ่งที่รับราชการ ทำงานรัฐวิสาหกิจ และค้าขาย ประชากรในชุมชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีประมาณ 38,000 บาท ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำนาและการเลี้ยงสัตว์ โดยปัจจัยที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี จำเป็นจะต้องซื้อจากภายนอกชุมชนซึ่งมีราคาแพง ในขณะที่เดียวกัน ผลผลิตที่ผลิตได้ส่วนใหญ่จะขายโดยไม่มีการแปรรูป ทำให้ขาดอำนาจต่อรองและขายได้ราคาต่ำ การผลิตส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครัวเรือน และมีการไหว้วานกันในหมู่เครือญาติ ซึ่งจะใช้วิธีการจ้างแรงงานโดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงิน

1.3 การคมนาคมและการสื่อสาร การคมนาคมภายในชุมชนและระหว่างชุมชนสามารถทำได้โดยสะดวก เนื่องจากมีถนนลาดยางตรงเข้ามาสู่หมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน และมีถนนลูกรังอีก 3 สายตัดผ่านไปตามละแวกบ้านต่าง ๆ ในช่วงเช้าและเย็นจะมีรถยนต์โดยสารวิ่งรับส่งระหว่างชุมชนและอำเภอเมือง หรืออาจใช้บริการรถยนต์โดยสารประจำทางเพื่อเดินทางไปยังตัวจังหวัดลำปางได้

การติดต่อสื่อสารในชุมชนสามารถทำได้อย่างสะดวก เนื่องจากมีการจัดตั้งเสาสัญญาณโทรศัพท์ในบริเวณโรงเรียน จึงสามารถรับสัญญาณโทรศัพท์มือถือได้ดี และมีบริการตู้โทรศัพท์สาธารณะจำนวน 2 ตู้ ติดตั้งอยู่ที่หน้าวัดและในโรงเรียน

1.4 แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนมีแหล่งน้ำหลักที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี จำนวน 3 แหล่ง คือ อ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง มีขนาดเนื้อที่ 20 ไร่ ซึ่งสร้างโดยกรมชลประทาน สระน้ำประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง และประภาภูเขา ซึ่งชาวบ้านช่วยกันสร้างโดยสร้างต่อจากแหล่งน้ำบนภูเขาลงมาเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคในหมู่บ้าน ซึ่งในฤดูแล้ง ชุมชนจะได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและในการทำเกษตรเป็นประจำทุกปี

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนสามขา คือ ทรัพยากรแร่ โดยเฉพาะแร่ดินขาว ที่พบทั่วไปในหมู่บ้าน สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเซรามิค นอกจากนี้ ชุมชนยังมีทรัพยากรป่าไม้บนภูเขา ซึ่งแม้ว่าจะถูกทำลายไปบางส่วนจากไฟป่า การล่าสัตว์ และการบุกรุกพื้นที่ แต่ก็ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ชาวบ้านจึงยังคงสามารถหารายได้จากการหาสมุนไพรและของป่า เช่น ผักหวาน เห็ด หน่อไม้ ผลไม้ป่าออกมาขาย

1.5 การปกครอง ชุมชนอยู่ภายใต้การปกครองของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีผู้นำที่แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน 16 คน การปกครองแบ่งออกเป็น 16 หมู่ โดยแต่ละหมู่จะรับผิดชอบประมาณ 10 หลังคาเรือน เนื่องจากชุมชนมีการปลูกฝังความคิดว่า ผู้นำคนเดียวไม่สามารถช่วยให้หมู่บ้านพัฒนาไปได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคนทุกฝ่าย ร่วมกันบริหารเป็นทีม ชุมชนจึงมีผู้นำตามธรรมชาติที่ประกอบไปด้วยผู้มีความรู้และประสบการณ์อีกจำนวนมาก เช่น ข้าราชการบำนาญ ครู ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมด้านปศุสัตว์ ด้านสาธารณสุข ด้านการออมทรัพย์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ชุมชนยังได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบจำนวน 5 คน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบทุกเรื่องในหมู่บ้านที่ได้รับการร้องเรียน และตรวจสอบการดำเนินการของกลุ่มกิจกรรมในหมู่บ้านต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความโปร่งใสและยุติธรรม จากนั้นจึงนำผลการตรวจสอบมารายงานให้คณะกรรมการหมู่บ้านรับทราบ และนำเสนอให้สมาชิกทุกคนในชุมชนรับทราบในเวทีประชาคมหมู่บ้านต่อไป

1.6 การถือครองทรัพย์สิน พื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่มีการถือครองกรรมสิทธิ์โดยชาวบ้านในชุมชนเอง โดยบางส่วนเป็นการถือครองโดยกลุ่มชุมชนบ้าง แต่ไม่มีการถือครองที่ดินโดยนายทุนหรือคนนอกชุมชน เอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน มีทั้งโฉนดที่ดิน น.ส. 3 ก ภ.บ.ท.5 ส.ค.1 สปก. และใบจองของ ชุมชนได้แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชนออกเป็น สำหรับปลูกบ้าน ที่นา ที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ที่ปลูกผลไม้ ที่เลี้ยงสัตว์ แหล่งน้ำ ที่เพาะปลูกพืชไร่ และที่สำหรับสาธารณูปโภค

1.7 การศึกษา ชุมชนมีวัดจำนวน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง และศูนย์คอมพิวเตอร์ชุมชน 1 แห่ง

ผู้อาวุโสของชุมชนท่านหนึ่งได้เล่าว่า ในอดีต โรงเรียนของชุมชนตั้งอยู่ภายในวัด พระจะเป็นทั้งครูและที่ปรึกษาปัญหาของชาวบ้าน โดยผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาในช่วงแรกมักจะเป็นผู้ชายที่บวชเรียน ซึ่งจะได้เรียนรู้ทั้งด้านศีลธรรมและงานช่างต่าง ๆ เช่น งานเขียน งานไม้ งานศิลปะแขนงต่าง ๆ เมื่อสึกออกมาแล้ว จึงมีความรู้ติดตัวสามารถไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากการทำการเกษตรได้ คนในชุมชนจึงนิยมบวชเรียนเพื่อเป็นทางสำหรับฝึกตนให้เพียบพร้อมทั้งทางโลกและทางธรรม

ต่อมาเมื่อระบบการจัดการศึกษาโดยภาครัฐได้แพร่หลายเข้ามาในชุมชน ความสำคัญของการศึกษาโดยสถาบันสงฆ์จึงเริ่มลดน้อยลงไป ประกอบกับมีการจัดตั้งโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในชุมชน ชาวบ้านทั้งหมดจึงส่งลูกหลานของตนให้เข้าศึกษาใน โรงเรียนประจำชุมชนแทน ซึ่งหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ทุกคนจะได้รับการสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อในสถานศึกษาที่สูงขึ้นไปภายนอกชุมชน ซึ่งแม้ว่าการเดินทางจากชุมชนออกไปสู่ภายนอกชุมชนในขณะนั้น จะมีความยากลำบาก แต่ก็ไม่ได้สร้างความข้อยก้อให้กับสมาชิกของชุมชนจำนวนมากที่มีความมุ่งมั่นและตั้งใจ ทำให้ตลอดระยะเวลาที่สืบทอดมา เมื่อเทียบอัตราส่วนต่อประชากรในตำบลเดียวกันแล้ว ชุมชนพอเพียง 3 จะมีจำนวนผู้ศึกษาต่อเป็นจำนวนสูงสุดของตำบล รวมทั้งมีผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาโทจำนวน 5 คนในปัจจุบันด้วย ซึ่งค่านิยมด้านการศึกษาของสมาชิกในชุมชนนี้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชน จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนเอง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสัททยา พลปัดพี เกิดวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ที่กรุงเทพมหานคร
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเศรษฐศาสตรบัณฑิต จากคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และระดับปริญญาโท Master of Art in Economics จาก University of
San Francisco ประเทศสหรัฐอเมริกา